

2.2. VAN-E ÜVEGPLAFON MAGYARORSZÁGON? NEMEK KÖZÖTTI BÉRKÜLÖNBSÉG AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG FÜGGVÉNYÉBEN

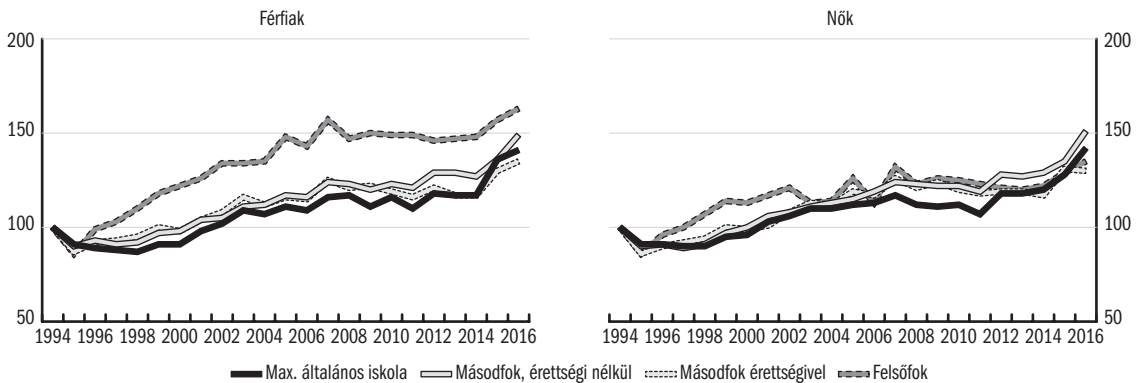
ADAMECZ-VÖLGYI ANNA

Az 1990-es évek elejétől a nemek közötti átlagos korrigált bérkülönbség csökken Magyarországon. Ha azonban iskolai végzettség szerinti bontásban vizsgáljuk a kérdést, csak az alacsony iskolai végzettségűek között látunk csökkenést, a magas végzettségűek között a nemek közötti bérkülönbség nő. Ez a jelenség az úgynevezett üveglafon megnyilvánulása lehet, ami azt jelenti, hogy míg alacsonyabb pozíciókban mérséklődik a férfi–női bérkülönbség, van a munkaerőpiaci sikerességnek egy olyan határa, ami felett a bérkülönbség változatlan. Az üveglafon-metafora azt határt szemlélteti a vállalati hierarchiában, amely fölé a nők (vagy más negatívan diszkriminált munkavállalói csoportok) kisebb valószínűséggel kerülnek.

Kutatási kérdés

A nemek közötti bérkülönbségek hazai alakulását korábban vizsgáló kvantitatív kutatások az átlagos bérkülönbségre koncentráltak, és főként azt próbálták megragadni, hogy ezt mi okozza. Ez az alfejezet viszont a bérkülönbségek eloszlására kíváncsi, és azt vizsgálja, hogy függ-e a bérkülönbség mértéke az iskolai végzettségtől. A vizsgálathoz a Bértarifa-felmérés egyéni szintű adatait használjuk a vállalati szférából.

2.2.1. ábra: Az átlagos reálbérek növekedése a vállalati szférában, 1994–2016 (1994 = 100)

Megjegyzés: Vállalati szféra, 20 főnél nagyobb vállalatok, teljes munkaidős dolgozók. Az y tengelyen az szerepel, mekkora volt a reálbér az egyes iskolai végzettség szerinti csoportokban az adott évben, ha az 1994-es iskolázottság szerinti átlagbéreket 100-nak vesszük. Az egyes évi reálbérek a bruttó átlagos havi bérek fogyasztói árindexszel korrigált értékei.

Forrás: Saját becslés a Bértarifa-felmérés egyéni adatain, a fogyasztói árindex forrása: KSH.

A 2.2.1. *ábra* azt mutatja, hogyan változott a különböző iskolai végzettségű férfiak és nők átlagos havi bére az elmúlt bő húsz évben 1994-hez képest, ha megtisztítjuk a fogyasztói árak változásának hatásától. Szembeötlő, hogy a felsőfokú végzettségű férfiak bérenek növekedési üteme messze meghaladta mind az alacsonyabban képzett férfiak, mind pedig a nők béreinek növekedési ütemét.

A következőkben megnézzük, hogyan változott az iskolázottsági csoportokon belüli bérkülönbség akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a nők és a férfiak esetleg különböző piaci pozícióval rendelkező állásokban vagy cégeknél dolgoznak, vagy demográfiai jellemzőik eltérnek egymástól. Ez az úgynevezett korrigált bérkülönbség az, amit a munkaerőpiaci diszkrimináció felső határának tekinthetünk.

Nemek közötti bérkülönbség iskolai végzettség szerint

A nemek közötti iskolai végzettség szerinti csoportokban mért korrigált bérkülönbséget Mincer-féle béregyenletekkel becsüljük. *Pendakur–Woodcock* (2010) alapján a *vállalatokon belüli* bérkülönbséget vizsgáljuk, amellyel az azonos foglalkozású és azonos vállalatnál dolgozó, azonos életkorú és iskolázottságú nők és férfiak bérei közötti különbséget becsüljük.¹ A béregyenletekben az életkor hatását másodfokú függvényként modellezzük, a foglalkozást pedig négyjegyű FEOR-kód szerinti bontásban használjuk. Szintén kontrollálunk arra, hogy a megfigyelt személy új belépő-e az adott cégnél, illetve az adott foglalkozásokon és ágazatokon belül dolgozó diplomás nők és férfiak arányának a különbségére. Ez utóbbival a diplomás nők növekvő kínálatát szeretnénk megragadni. Minden évben külön egyenleteket becsülünk, a függő változó pedig az átlagos bruttó nominális havi bér természetes alapú logaritmus.

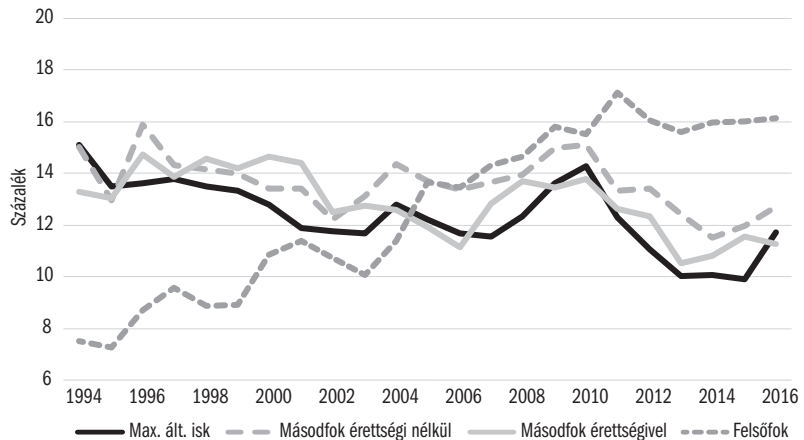
Az eredményeink azt mutatják, hogy a nemek közötti korrigált bérkülönbség az alap- és másodfokú végzettségű férfiak és nők között csökkent, a felsőfokú végzettségűeken belül azonban nőtt (2.2.2. *ábra*). Különösen nagy javulást ment végbe a maximum általános iskolai végzettségűek csoportjában, ami részben abból adódhat, hogy ebben az időszakban a minimálbért többször is megemelték.

Az elmúlt 20 évben nagyarányú felsőoktatási expanzió ment végbe Magyarországon, bár az Eurostat adatai alapján a felsőfokú végzettségűek aránya a munkaképes korú népességben még mindig alig haladja meg az uniós átlag kétharmadát. Eredményeink arra engednek következtetni, hogy a nők számára a felsőfokú végzettség korrigált relatív bérhozama lényegesen alacsonyabb Magyarországon, mint a férfiak számára. Ez elméletileg adódhatna abból, hogy a nők kevésbé jövedelmező állásokhoz vezetők vagy rosszabb minőségű képzéseket választanak. Ezt nem tudjuk kizárni, a bérkülönbség azonban, amit mérünk, az ezen a választáson felüli különbséget méri, hiszen a béregyenletünk kontrollál arra, hogy valaki milyen foglalkozás szerinti pozícióban és melyik

¹ Ha vállalatokon belüli bérkülönbségek helyett nemzetgazdasági bérkülönbséget becsülnénk, azaz vállalati fix hatások helyett a vállalatok jellemzőire és az ágazatra kontrollálnánk, akkor is nagyon hasonló eredményeket kapnánk. Ezeket helyszűke okán nem közöljük, de a szerzőtől elkérhetők.

vállalatnál dolgozik. Továbbá csak a versenyszféra adatait használjuk, és a tipikusan „női”, „alulfizetett” foglalkozásokban dolgozók (például tanár, nővér) nincsenek benne a mintánkban.

2.2.2. ábra: Nemek közötti korrigált vállalatokon belüli bérkülönbség iskolai végzettség szerint

Megjegyzés: Vállalati szféra, 20 főnél nagyobb vállalatok, teljes munkaidős dolgozók. Az ábrázolt együtthatókat Mincer-féle béregyenletekkel becsültük, minden évben külön-külön. Az iskolázottság szerinti bérkülönbségek a nem és az iskolai végzettség interakciós tagjából adódnak. Az egyenletekből becsült negatív bérkülönbségek -1-szerese szerepel az ábrák y tengelyén.

Korrigált vállalatokon belüli bérkülönbség: átlagos százalékos bérkülönbség életkorra, foglalkozásra, vállalati fix hatásokra, valamint a foglalkozáson és az ágazaton belül a diplomás nők és férfiak arányának a különbségére való kontrollálás után. A becsült modellek magyarázóereje (R^2) 60 százalék körüli, a mintanagyság évtől függően 90–130 ezer fő.

Forrás: Saját becslés a Bértarifa-felmérés egyéni adatain.

Következtetések

Az találjuk, hogy a nemek közötti korrigált bérkülönbség közel másfélszer akkora a felsőfokú végzettségűek között, mint a többi iskolai végzettség szerinti kategóriában. Egy azonos vállalatnál és foglalkozásban dolgozó, azonos életkorú felsőfokú végzettségű nő átlagosan 16 százalékkal keresett kevesebbet 2016-ban, mint egy férfi, míg ez a különbség az alacsonyabb végzettségűek között 11 százalék körül volt. Ez a különbség abból adódik, hogy bár az elmúlt két évtizedben az alacsony iskolai végzettségű férfiak és nők közötti bérkülönbség csökkent, a felsőfokú végzettségűek között nőtt.

Hivatkozás

PENDAKUR, K.–WOODCOCK, S. (2010): Glass Ceilings or Glass Doors? Wage Disparity Within and Between Firms. *Journal of Business & Economic Statistics* Vol. 28. No. 1. 181–189. o.